

Apoštol Pavel a „pravda“*

Ladislav Tichý

Pro teologii apoštola Pavla jsou nepochybně charakteristické určité pojmy, kterých se drží a kterých užívá na vyjádření toho, co podle jeho přesvědčení přinesl, co dává a co představuje Ježíš Kristus. Mezi tyto pojmy patří jistě „víra“, „spravedlnost“ či „ospravedlnění“ (a naproti tomu také „zákon“) a určitě řada dalších. K obecným základním filozoficko-náboženským pojmům ovšem patří určitě také pojem „pravda“. Proto je zcela na místě se rovněž ptát, jakou roli hrál tento pojem u apoštola Pavla. Tato otázka je určitě také podpořena tím, že např. v Janově evangeliu má výraz „pravda“ nesporně velký teologický význam (viz např. Jan 1,14.17; 3,21; 4,24; 8,32a.b; 18,36). Je tam dokonce součástí předposledního ze sedmi identifikačních výroků Ježíše Krista: „Já jsem cesta, pravda a život“ (Jan 14,6). Proto je užitečné zkoumat, jaký význam přikládal pojmu „pravda“ apoštol Pavel. Půjde nám zde o historického Pavla, ne o jeho následovníky, kteří psali pod jeho jménem. Výraz ἀλήθεια, který má základní význam „pravda“,¹ se v sedmi nesporných listech² apoštola Pavla vyskytuje celkem 22krát. To není příliš velký počet. Oproti tomu se např. πίστις („víra“) v týchž listech vyskytuje 91krát a výraz νόμος („zákon“) dokonce 118krát.³ Frekvence nějakého výrazu nemusí být ještě rozhodujícím kritériem pro jeho význam, nicméně určitý signál už to

* Tato studie je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky v rámci grantu GA ČR P401/12/G168 „Historie a interpretace Bible“.

1 Etymologicky je substantivum ἀλήθεια odvozeno od přídavného jména ἀληθής „pravdivý“. To však je příbuzné se slovesem λανθάνω „být skrytý“, což ukazuje na původní význam jako označení toho, co není skryto či nebylo zamlčeno (tento záporný smysl je vyjádřen pomocí předpony ἀ-). Viz P. CHANTRAINE, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque: histoire des mots*, sv. III, Α – Π, Paris: Klincksieck, 1974, s. 618n.; H. FRISK, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, sv. I, Heidelberg: Winter, 1960, s. 71; R. BEEKES, *Etymological Dictionary of Greek*, sv. I, Leiden – Boston: Brill, 2010, s. 65n.

2 Jsou to: Římanům, 1. Korinťanům, 2. Korinťanům, Galátům, Filipánům, 1. Soluňanům a Filemonovi.

3 Z dalších pro apoštola Pavla teologicky důležitých výrazů se např. δικαιοσύνη („spravedlnost“) vyskytuje v nesporných listech 50krát, χάρις (jež má hlavní význam „milost“) 66krát, sloveso δικαίωω („ospravedlnit“) pak 25krát, ἀγάπη („láska“) 47krát a ἐλπίς („naděje“) 25krát.

může být. Je třeba se však podívat na konkrétní užití dotyčného výrazu. Proto cílem tohoto příspěvku bude zhodnotit všechna užití výrazu ἀλήθεια (a jednoho místa se slovesem ἀληθεύω) v nesporných listech apoštola Pavla a učinit souhrnný závěr.⁴ Svůj význam má nepochybně i to, když se bude postupovat podle časového vzniku listů pro případný vývoj v Pavlově myšlení,⁵ i když absolutní jistotu o časovém pořadí napsání Pavlových listů nemáme. Výraz ἀλήθεια se vyskytuje pouze v pěti nesporných listech apoštola Pavla: Řím, 1 Kor, 2 Kor, Gal a Flp. Při zkoumání jednotlivých míst bude zachováno toto alespoň pravděpodobné pořadí vzniku Pavlových listů: Gal, Flp, 1 Kor, 2 Kor, Řím.

1. UŽITÍ VÝRAZU ἀλήθεια APOŠTOLEM PAVLEM

a) List Galaťanům

V listu Galaťanům se setkáváme s výrazem ἀλήθεια na třech místech: 2,5.14 a 5,7. Vedle toho je jistě třeba si také všimnout Gal 4,16, kde se vyskytuje sloveso ἀληθεύω, jehož význam je „říkat pravdu“. V Gal 2,5 a 2,14 je výraz „pravda“ (ἀλήθεια) ještě blíže určen genitivem výrazu „evangelium“ (εὐαγγελίου). Pavel tedy hovoří o „pravdě evangelia“. Gal 2,5 se nachází uprostřed Pavlova líčení jeho druhé návštěvy Jeruzaléma po jeho obrácení. Pavel vzpomíná, že tam předložil těm, kteří něco znamenají (τοῖς δοκοῦσιν), evangelium, které hlásal mezi pohany (2,2). Zatímco jeho průvodce Titus nebyl nucen nechat se obřezat (2,3), musel se Pavel postavit proti „vetřelým falešným bratřím“, kteří se „vloudili, aby slídili po naší svobodě, kterou máme v Kristu Ježíši“ (2,4). Pavel však dosvědčuje, že jim ani na okamžik neustoupil, aby – jak říká – „pravda evangelia (ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου) zůstala u vás“ (2,5).

⁴ Není nezbytné speciálně studovat užití adjektiva ἀληθής („pravdivý“), které se vyskytuje v nesporných listech apoštola Pavla pouze třikrát (Flp 4,8; 2 Kor 6,8 a Řím 3,4), protože otázku, kterou sleduje tento příspěvek, pomáhá řešit nanejvýš nepřímo. To platí v nezmenšené míře také o adjektivu ἀληθινός („pravý“), jež je v nesporných listech jen v 1 Sol 1,9, a o adverbium ἀληθῶς („skutečně“), které je užito v 1 Sol 2,13.

⁵ Např. H.-G. LINK, ἀλήθεια, in L. COENEN – K. HAACKER (ed.), *Theologisches Begriffswörterbuch zum Neuen Testament*, Wuppertal: Brockhaus, 2005, s. 1834–1844, zvl. 1841n., se snaží rozlišovat mezi tím, kdy Pavel užívá výrazu „pravda“ v helenistickém a kdy v židovském smyslu. Pavel byl určitě ovlivněn obojím myšlením. Rozhodující je však výsledný smysl užitého termínu na příslušném místě.

Ze souvislosti je poznat, že Pavel myslí u této „pravdy“ především na svobodu od obřízky a od zákona.⁶

Druhé místo v Gal 2,14 se nachází v rámci Pavlovy připomínky konfliktu v Antiochii, kdy Petr a s ním i někteří další židokřesťané přestali jíst s bývalými pohany. Pavel zdůvodňuje svou ostrou reakci na počínání apoštola Petra a ostatních, protože poznal, že „nejsou na správné cestě (οὐκ ὀρθοποδοῦσιν) za pravdou evangelia“ (2,14). Ze souvislosti je patrné, že také na tomto místě myslel Pavel na svobodu jako v 2,5, ale ještě konkrétněji na svobodu od předpisů o jídle. Tak je zde vidět praktický prvek pravdy. Na konkrétní význam spojení „pravda evangelia“ nemají interpreti jednotný názor. Nemůže plně přesvědčit prosté ztotožnění „pravdy evangelia“ s „evangeliem“ samotným.⁷ Jako nejvíce přesvědčivý se jeví názor, který spatřuje v „pravdě evangelia“ v Gal 2,5.14 celistvost neboli integritu evangelia.⁸ Tak „pravda“ v tomto spojení jistě pro Pavla zahrnovala nejen teoretické vyjádření víry, ale také její praktické důsledky.

Třetí výskyt slova „pravda“ v Gal 5,7 je bez jakéhokoli přívlastku. Substantivum ἀληθεία je v dativu, protože závisí na slovese πείθεσθαι („poslouchat, řídit se [něčím]“), které vyžaduje vazbu s dativem.⁹ V rámci této části listu (5,1–12), která se snad nejlépe chápe jako přechod mezi částí naučnou a parenetickou,¹⁰ klade Pavel v 5,7 adresátům listu vyzývavou otázku: „Kdo vám zabránil, abyste se drželi pravdy ([τῇ] ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι)?“ Ačkoliv „pravda“ zde nemá žádný přívlastek, je celkem jasné, že Pavel měl na mysli v podstatě stejnou oblast jako ve

⁶ Viz např. L. TICHÝ, *List Galatským*, Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 39.

⁷ Tak např. F. MUSSNER, *Der Galaterbrief*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1974, s. 111. Podobně A. PITTA, *Lettera ai Galati*, Bologna: Dehoniane, 1997, s. 117.

⁸ Tak už např. J. B. LIGHTFOOT, *Saint Paul's Epistle to the Galatians*, London: Macmillan, 1905, s. 107. Dále viz F. F. BRUCE, *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1982, s. 115; R. N. LONGENECKER, *Galatians*, WBC 41, Nashville, Tenn.: Th. Nelson, 1990, s. 53. Viz také L. TICHÝ, „'Pravda evangelia' v dokumentu *Teologie dnes* a u apoštola Pavla,“ *Studia theologica* 15, č. 4 (2013): 169–179, zvl. 171–173.

⁹ Zatímco většina řeckých rukopisů má před podstatným jménem ἀληθεία člen, některé významné rukopisy (x* A B) člen nemají, takže není jasné, jak vypadal původní text. Ve vydání Nestle-Aland je člen v hranatých závorkách. Přítomnost nebo nepřítomnost členu však význam textu zde podstatně nemění.

¹⁰ Srov. TICHÝ, *List Galatským*, s. 89.

formulacích v 2,5 a 2,14.¹¹ Myslel hlavně na svobodu, kterou má ten, kdo žije z integrity víry v Krista.

V Gal 4,16 vyjádřil Pavel svoje nepochopení narušeného vztahu ke galatským křesťanům slovy: „Takže jsem se stal vašim nepřítelem, když vám říkám pravdu (ἀληθείων ὑμῖν)?“ U této „pravdy“ myslel Pavel nejspíše na to, co Galaťanům zvěstoval (srov. Gal 3,1) a za čím stále stojí, když jim píše.¹²

b) List Filipanům

V listu Filipanům je pouze jeden výskyt slova ἀλήθεια („pravda“), a to ve Flp 1,18. Substantivum je zde rovněž ve tvaru dativu, ale nejedná se o dativ vyžadovaný vazbou slovesa, nýbrž je to tzv. *dativus modi*,¹³ který odpovídá na otázku „jakým způsobem?“, tj. má adverbialní význam. Počínaje Flp 1,12 líčí Pavel svou osobní situaci. Dostává se také k tomu, že poukazuje na to, že někteří hlásají Krista s nedobrým úmyslem (1,15–17). V 1,18 pak konstatuje, že rozhodující je, že Kristus je hlásán, ať je to „s postranním úmyslem (προφάσει) nebo upřímně (ἀληθείᾳ)“. Výraz ἀλήθεια ve Flp 1,18 má tedy morální konotaci. Vyjadřuje správné smýšlení, které se však plně orientuje také podle obsahu zvěsti o Kristu.¹⁴

c) První list Korintánům

V 1 Kor se výraz ἀλήθεια vyskytuje jen na dvou místech: 5,8 a 13,6. Na prvním místě je ve funkci přívlastkového genitivu. Na začátku 5. kapitoly 1 Kor hovoří Pavel kriticky o případu krvesmilníka v Korintu. Po konstatování situace (5,1–2) a jasných instrukcích, jak případ vyřešit (5,3–5), vyslovuje apoštol morální poučení. Užívá při tom přirovnání ke kvasu (5,6). A v 5,7 mu slouží tento obraz k vyslovení povzbuzení. Korintští křesťané mají odstranit starý kvas a stát se tak novým těstem, protože čas nekvašených chlebů nastal obětí velikonočního beránka – Krista.

¹¹ Viz H. SCHLIER, *Der Brief an die Galater*, Leipzig: St. Benno, 1967, s. 236, který kromě spojitosti s 2,5.14 zde vidí dokonce „široký smysl absolutní pravdy“.

¹² Viz MUSSNER, *Der Galaterbrief*, s. 310. Srov. také např. BRUCE, *The Epistle to the Galatians*, s. 211.

¹³ O tomto dativu viz např. M. ZERWICK, *Graecitas biblica Novi Testamenti exemplis illustratur*, vyd. IV, Romae: PIB, 1966, § 60.

¹⁴ Komentáře k listu Filipanům se přesným určením významu výrazu ἀλήθεια v 1,18 většinou vůbec nezabývají. P. T. O'BRIEN, *The Epistle to the Philippians*, Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1991, s. 106, však poukazuje na nepřítomnost jakýchkoli osobních motivů a na soustředěnost pouze na pravdu („concerned only with the truth“).

V 5,8 pak Pavel vyzývá ke slavení Velikonoc ne se starým kvasem, který znamená zlo a špatnost, ale „s nekvašenými chleby upřímnosti a pravdy (ἐν ἄζύμοις εὐλικρινείας καὶ ἀληθείας)“. Je zřejmé, že „pravda“ (spolu s „upřímností“) slouží k charakteristice kvality života. Ten musí mít jasnou orientaci na Krista, ale musí se také vyznačovat správnými vztahy k druhým a přitom musí rovněž rozlišovat dobro a zlo.¹⁵

1 Kor 13,6 se nachází v druhé části 13. kapitoly, v níž Pavel výmluvným způsobem vyzvedá jedinečný význam lásky. V této části (vv. 4–7) se apoštol snaží vykreslit chování lásky pomocí 15 slovesných tvarů. Po dvou kladných tvarech ve v. 4 následuje osm slovesných tvarů se zápornkou a potom je užito pětikrát opět sloveso bez zápornky. Slovo ἀλήθεια se nachází ve spojení s prvním z těchto pěti kladných tvarů. Celé slovní spojení tvoří zřejmé doplnění poslední výpovědi se záporným slovesem. V ní Pavel říká, že láska „se neraduje z nepravosti (ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ)“. Jako kontrast k tomu však hned dodává, že láska „se raduje z pravdy (συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ)“. Doslovný překlad by vlastně byl „raduje se spolu s pravdou“, což může vyvolat myšlenku zosobnění „pravdy“.¹⁶ Ale to nebyl zřejmě Pavlův záměr, protože „pravda“ je protipólem neosobní ἀδικία. Předpona συν- u slovesa jen asi zesiluje jeho význam, takže celé slovní spojení vyjadřuje, že láska se raduje, když vidí kolem sebe správné jednání. Výraz „pravda“ se tak zde týká především praktického života.¹⁷

d) Druhý list Korintánům

V 2 Kor jsou výskyty slova ἀλήθεια už mnohem četnější. Je jich celkem osm: 4,2; 6,7; 7,14bis; 11,10; 12,6; 13,8bis. V 2 Kor 4,2 Pavel při výčtu charakteristických rysů apoštolské služby zdůrazňuje, že tato služba se vyznačuje také „zvěstováním“ či „odhalováním pravdy (τῇ

¹⁵ Např. E. WALTER, *Der erste Brief an die Korinther*, Geistliche Schriftlesung 7, Leipzig: St. Benno, 1968, s. 89, hovoří zde o „pravdě“ křesťanské existence, která je útěšná, ale také triumfující.

¹⁶ O „zosobnění pravdy“ se hovoří především ve starších komentářích; viz např. F. SUŠIL, *Listové sv. Pavla apoštola: Díl I.*, Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1870, s. 258; A. ROBERTSON – A. PLUMMER, *A Critical and Exegetical Commentary on the First Epistle of St Paul to the Corinthians*, ICC, 2. vyd., Edinburgh: T. & T. Clark, 1961 (= 1914), s. 294.

¹⁷ Podrobněji k tomuto výkladu viz L. TICHÝ, *Chvála lásky: Interpretace a účinky 13. kapitoly Prvního listu Korintánům*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2008, s. 77–79.

φανερώσει τῆς ἀληθείας)“. Slovo „pravda“ se zde jistě týká především obsahu evangelia.¹⁸

V 2 Kor 6,7 Pavel opět v rámci výčtu, jak se projevuje pravá služba hlasatelů evangelia, říká, že se to děje také „slovem pravdy (ἐν λόγῳ ἀληθείας)“. Výraz „pravda“ zde zřejmě vyjadřuje předmět „slova“, tj. hlásané zvěsti.¹⁹

V 2 Kor 7,14 se vyskytuje „pravda“ dvakrát v jednom verši. Apoštol hovoří o Titově poslání do Korintu. Před Titem se vyjadřoval Pavel o Korinfanech s chloubou. Říká, že jak předtím ve všem mluvil (v originále formuluje v 1. os. mn. č.) pravdu (ὡς πάντα ἐν ἀλήθειᾳ ἐλαλήσαμεν), tak nebyl skutečností zahanben, protože jeho chlouba před Titem „se ukázala oprávněná (ἀλήθεια ἐγενήθη)“. Obojí užití výrazu ἀλήθεια se zde vztahuje zřejmě k Pavlově pravdomluvnosti a opravdovosti, ale ne lze přehlédnout také vztah k pravdivosti zvěsti evangelia.²⁰

V 2 Kor 11,10 hovoří Pavel o pravdě Kristově (ἀλήθεια Χριστοῦ), která je „při něm“ či doslova „v něm“ (ἐν ἐμοί). Tím vyjadřuje přesvědčení, že z něho mluví Kristus.²¹

V 2 Kor 12,6 pak užil Pavel výraz „pravda“ k vyjádření své pravdomluvnosti: „budu mluvit pravdu (ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ)“, kdyby se chlubil svými duchovními zkušenostmi.²²

V 2 Kor 13,8 jsou opět dva výskyty termínu ἀλήθεια v jednom verši. Oba jsou ve tvaru genitivu a jsou ve spojení s navzájem protikladnými předložkami κατὰ a ὑπέρ. Pavel zde vyslovil myšlenku: „Vždyť nic nezmůžeme proti pravdě (κατὰ τῆς ἀληθείας), nýbrž (jen) pro pravdu (ὑπέρ τῆς ἀληθείας).“ Zde má výraz „pravda“ nejspíše dosti široký význam. Zahrnuje nepochybně evangelium, ale zřejmě i všechno další, co je pravdivé.²³

¹⁸ Viz např. Ch. WOLFF, *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1989, s. 84. Jako ekvivalent k tomu uvádí „Boží slovo“. Toto spojení právě označuje jako význam „pravdy“ v 2 Kor 4,2 J. LAMBRECHT, *Second Corinthians*, Sacra Pagina 8, Collegeville, Minn.: Liturgical Press, 1999, s. 64.

¹⁹ Jedná se o tzv. genitiv předmětový; viz LAMBRECHT, *Second Corinthians*, s. 110.

²⁰ Srov. Th. SCHMELLER, *Der zweite Brief an die Korinther*, Teilband 2: 2Kor 7,5–13,13, EKK VIII/2, Neukirchen-Vluyn: Neukirchner, 2015, s. 22n.

²¹ Srov. SCHMELLER, *Der zweite Brief*, EKK VIII/2, s. 223.

²² Srov. SCHMELLER, *Der zweite Brief*, EKK VIII/2, s. 301.

²³ Výklad ve smyslu „evangelium“ je dost rozšířený. Viz např. WOLFF, *Der zweite Brief*, s. 264. Ale širší smysl zde vidí např. SCHMELLER, *Der zweite Brief*, EKK VIII/2, s. 397 (zmiňuje výslovně také „das Tun des Guten“). Také LAMBRECHT, *Second Corinthians*, s. 222, např. říká, že Rudolf Bultmann (srov. R. BULTMANN, *Der zweite Brief an die Korinther*,

e) List Římanům

V listu Římanům se můžeme setkat rovněž s osmi výskyty výrazu ἀληθεία: 1,18.25; 2,2.8.20; 3,7; 9,1; 15,8. Kromě posledního se všechny výskyty nacházejí v naučné části listu (1,16–11,36). V Řím 1,18 začíná Pavel líčit zlo na straně lidí, kterému patří Boží soud (doslova „hněv“). Konkrétně hovoří o „bezbožnosti“ (ἀσέβεια) a „nepravosti“ (ἀδικία) lidí, „kteří nepravostí potlačují pravdu (τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικία κατεχόντων)“ (1,18). Pro přesný význam slov je rozhodující kontext. Proto se zde „pravda“ nejspíše týká skutečnosti Božího stvoření (srov. dále 1,25).²⁴

V 1,25 pak Pavel říká o pohanech, že „zaměnili Boží pravdu (τὴν ἀλήθειαν τοῦ θεοῦ) za lež a uctívali stvoření a sloužili mu“. „Boží pravda“ zde ukazuje na samotného Boha, jak se dává poznat ve svém stvoření a také ve zjevení.²⁵

V Řím 2,2 se pojí ἀλήθεια s předložkou κατά, tzn. tvoří příslovečné spojení s doslovným významem „podle pravdy (κατὰ ἀλήθειαν)“, tj. „pravdivě“. Tak Pavel hodnotí Boží soud nad pachateli zla. Přitom je asi v pozadí myšlenka „bez ohledu na osobu“.²⁶

V 2,8 Pavel znovu uvádí, na koho padne Boží hněv a rozhořčení (ὀργὴ καὶ θυμός). Jsou to ti, kdo žijí „sobecky (ἐξ ἐριθείας), odpírají pravdě (ἀπειθοῦσιν τῇ ἀληθείᾳ) a drží se nepravosti (πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ)“. Zde je opět patrný (jako v 1,18) protiklad „pravdy“ a „nepravosti“. Výraz „pravda“ má praktické zaměření, i když – podle kontextu – jde hlavně o správné hodnocení stvoření.²⁷

Řím 2,20 je součástí oddílu, v němž se Pavel obrací na pomyslného žida, který si zakládá na svých přednostech. V 2,20b Pavel říká, že tento žid vidí v zákoně „ztělesnění poznání a pravdy (τὴν μὀρφωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας)“. Zde „pravda“ nejspíše označuje vyjádření Boží vůle.²⁸

KEK Sonderband, ed. E. Dinkler, 2. vyd., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987, s. 154) zde identifikuje „perhaps too easily“ termín „pravda“ s „evangeliiem“.

²⁴ Tak H. SCHLIER, *Der Römerbrief*, Freiburg im Breisgau: Herder, 1977, s. 50.

²⁵ Srov. SCHLIER, *Der Römerbrief*, s. 60n. J. A. FITZMYER, *Romans: A New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 1993, s. 285, zde „pravdu“ vztahuje „ke skutečnosti zjevené o Bohu v evangeliu, ale také projevené ve stvoření“.

²⁶ Viz FITZMYER, *Romans*, s. 300.

²⁷ Viz SCHLIER, *Der Römerbrief*, s. 73: „die unverstellte Wirklichkeit der Schöpfung“.

²⁸ Viz FITZMYER, *Romans*, s. 317.

Řím 3,7 se nachází v rámci textu, v němž Pavel vysvětluje tezi, že hříšníky jsou pohané i židé. Než se dostane k jasné formulaci, že „všichni židé i Řekové jsou pod hříchem“ (3,9), vyslovuje rétorickým způsobem námitky pomyslného žida. V 3,7 se tento žid konkrétně ptá, proč ještě je souzen jako hříšník, když v jeho „lži se rozhojnila (ἐπερίσσευσεν) Boží pravda (ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ) k jeho (tj. Boží) slávě“. Zde zřejmě „lež“ (ψεῦσμα) zastupuje „nepravost“ (ἀδικία) a „Boží pravda“ odpovídá svým významem Boží věrnosti (viz 3,3) a spravedlnosti (viz 3,5). Ta se také projevuje v Boží slávě (3,7).²⁹

V Řím 9,1 začíná Pavel probírat pro něho velmi bolestnou skutečnost, že většina vyvoleného národa v Krista neuvěřila (viz 9,1–11,36). Hned na začátku formuluje slavnostní prohlášení, které má vlastně charakter přísahy:³⁰ „Mluvím pravdu v Kristu (Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ)“. Toto slavnostní vyjádření je podepřeno ještě dalšími dvěma prohlášeními. První je negativní: „nelžu (οὐ ψεύδομαι)“, v druhém se dovolává také svědectví svého „svědomí v Duchu svatém (τῆς συνειδήσεώς μου ἐν πνεύματι ἁγίῳ)“. U spojení „pravdy“ s „Kristem“ byl Pavel veden zřejmě stejnou myšlenkou jako při formulaci v 2 Kor 11,10: Kristus z něho promlouvá (srov. též 2 Kor 12,19: „mluvíme v Kristu“).³¹

Řím 15,8 se nachází v rámci parakletické části listu (12,1–15,13). Od 15,7 Pavel zdůrazňuje vzájemné přijímání bývalých židů a pohanů. V 15,8 pak vysvětluje Kristovo poslání, když říká, že „Kristus se stal služebníkem obřezaných (περιτομῆς) kvůli Boží pravdě (ὕπερ ἀληθείας θεοῦ)“. Zde má „pravda“ silnou konotaci ve smyslu „věrnosti“ či „spolehlivosti“ nebo „věrohodnosti“.³² Máme zde každopádně potvrzení, že Pavel nechápal výraz ἀλήθεια jako něco, co se vyjadřuje pouze slovy.

²⁹ Viz SCHLIER, *Der Römerbrief*, s. 96n.

³⁰ O „přísaze“ mluví výslovně např. SCHLIER, *Der Römerbrief*, s. 284; FITZMYER, *Romans*, s. 543; K. HAACKER, *Der Brief des Paulus an die Römer*, ThHNT 6, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 1999, s. 180, však mluví pouze o „ujišťující formuli“ („Beteuerungsformel“).

³¹ Viz SCHLIER, *Der Römerbrief*, s. 284; HAACKER, *Der Brief des Paulus an die Römer*, s. 180.

³² Jako „fidelity“ (tj. „věrnost“) překládá přímo např. FITZMYER, *Romans*, s. 706. Pojmu „spolehlivost“ dává přednost HAACKER, *Der Brief des Paulus an die Römer*, s. 296; vedle ní však jmenuje hned „věrohodnost“ a hovoří potom také o „Boží věrnosti“. Poukazuje na to, že zde Pavel chápe „pravdu“ v souladu s hebrejským pojmem נֶאֱמָר.

ZÁVĚR

Jaký výsledek přinesl bližší pohled na jednotlivá místa v nesporných listech apoštola Pavla, kde Pavel pracuje se substantivem ἀλήθεια, příp. jednou se slovesem ἀληθεύω? Bylo možné poznat, že nejen nepřilíš hojný výskyt sledovaného výrazu ἀλήθεια, ale i jeho užití potvrzuje, že „pravda“ se jistě nedá označit za jeden ze zcela centrálních pojmů teologie apoštola Pavla. Ale třebaže nemáme plnou jistotu o časovém sledu Pavlových listů, je nicméně zřetelné, že Pavel postupem času sahal k termínu ἀλήθεια častěji (v jeho nejstarším dochovaném listu, jímž je podle všeho 1. list Soluňanům, se substantivum ἀλήθεια vůbec nevyskytuje), aby podepřel své teologické myšlenky a postoje. Tak není asi náhodné, že v listu Římanům³³ se setkáváme (stejně jako už v 2 Kor) s termínem ἀλήθεια osmkrát. Z hlediska obsahu tohoto pojmu je velmi důležité, že Pavel nechápal pojem „pravda“ pouze jako protiklad vůči „lži“ vyjádřené slovy, ale velmi zřetelně také jako protiklad proti konkrétnímu zlu, jak ukazují místa v 1 Kor 13,6 a Řím 1,18 a 2,8, kde vystupuje ἀλήθεια jako protiklad vůči ἀδικία, tj. výrazu, který označuje „bezpráví“, „nepravost“ či jakoukoli „špatnost“. Velký význam má text v 1 Kor 13,6, kde ἀλήθεια – v protikladu k ἀδικία – stojí na straně „lásky-ἀγάπη“, protože je důvodem její radosti. Poněvadž podle apoštola Pavla bez lásky všechno ostatní, ať by to bylo sebepůsobivější, nic neznamená (viz 1 Kor 13,1–3), je tady ἀλήθεια minimálně propojena s jednou z centrálních myšlenek teologie apoštola Pavla. Z více sledovaných míst (viz např. Řím 1,25; 3,7; 15,8) je poznat, že za „pravdou“, kterou hlásá Pavel, stojí Bůh, že je v ní přítomen Kristus (viz 2 Kor 11,10; Řím 9,1). Ačkoliv v Pavlových textech takovou formulaci nenajdeme, dá se říci, že na základě toho, jak Pavel užívá a chápe pojem ἀλήθεια („pravda“), je možné konstatovat, že prohlášení, které pronáší Ježíš Kristus v Jan 14,6 („Já jsem ... pravda...“), by apoštol Pavel jistě bez váhání pokládal za potvrzení toho, co plně odpovídá jeho teologii. Tak je apoštol Pavel jasným svědkem pravdy, kterou je Kristus a která se má nepřehlédnutelným způsobem projevat v životě těch, kdo v Krista uvěřili.

³³ H. HÜBNER, „ἀλήθεια Wahrheit etc.“, in H. BALZ – G. SCHNEIDER (ed.), *Exegetisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, sv. I, Stuttgart: Kohlhammer, 1980, sl. 138–145, zde 143, hovoří o „pozoruhodné zdrženlivosti v užití ἀ.“ v listu Římanům. Pavel by jistě termín ἀλήθεια v tomto listu mohl užít i na jiných místech, ale i tak si jeho užití v srovnání se staršími listy zasluhuje pozornosti.

The Apostle Paul and 'Truth'

Keywords: Truth; New Testament; Paul the Apostle

Abstract: The contribution seeks to disclose and evaluate the position of the concept of 'truth' with the apostle Paul. The term ἀλήθεια, whose primary meaning is 'truth', occurs in Paul's undisputed letters only 22 times. Because the most frequent occurrence is in 2 Corinthians and Romans (8 times in each), it is apparent that Paul's usage of this term increased over time and the apostle used it not only in connection with love and as the opposite of wrongdoing (cf. 1 Cor 13:6 and Rom 1:18; 2:8), but also saw God (cf. Rom 1:25; 3:7; 15:8) and Christ (cf. 2 Cor 11:10; Rom 9:1) as present in it. Although 'truth' was not the most central theological term for Paul, he would have readily accepted Christ's words in John 14:6 ("I am ... the truth") as perfectly corresponding to his theology.

Prof. Ladislav Tichý, Th.D.
Katedra biblických věd
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
ladislav.tichy@upol.cz